

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21235>
УДК 17:355.01:321.01 (045)

СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА: ТЕЛЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ТА СТРАТЕГІЧНІ МІРКУВАННЯ КАРЛА ФОН КЛАУЗЕВІЦА

Павло Ваксютенко

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
p.s.vaksiutenko@udu.edu.ua | <https://orcid.org/0009-0006-6784-7013>

Анотація. У статті здійснено телеологічну інтерпретацію війни як цілісного політико-історичного процесу крізь призму стратегічних міркувань Карла фон Клаузевіца та доктрини справедливої війни. Вихідним припущенням є положення про те, що війна як продовження політики іншими засобами дає змогу розглядати насильство не лише як емпіричний факт руйнування, а як процес, спрямований на досягнення певного політичного *telos* і такий, що підлягає моральній оцінці. Аналізуються розрізнення «абсолютної» та «реальної» війни, логіка підпорядкування воєнних засобів політичній і моральній цілі. Показано, що в умовах російсько-української війни саме телеологічний підхід дозволяє поєднати нормативні критерії справедливої війни з емпіричним виміром документування воєнних злочинів.

Ключові слова: справедлива війна, телеологія, Карл фон Клаузевіц, стратегія, політика, російсько-українська війна, воєнні злочини.

Вступ

Сучасна російсько-українська війна (2014-2026 рр.) вимагає не лише емпіричного документування воєнних злочинів, а й теоретичного осмислення їх у контексті доктрини справедливої війни (*just war theory*), що поєднує нормативні критерії права на війну (*jus ad bellum*), права у війні (*jus in bello*) та права після війни (*jus post bellum*). Традиційна телеологічна інтерпретація війни як засобу досягнення політичного *telos* знаходить відображення у працях як класичних теоретиків, так і сучасних дослідників, які акцентують моральну оцінюваність воєнного насильства через його кінцеву мету.

Проблема полягає у тому, що наявні підходи до аналізу війни часто відокремлюють телеологічний вимір, запропонований пруським теоретиком війни К. фон Клаузевіцем, від етичних критеріїв справедливої війни, ігноруючи їхню інтеграцію в умовах гібридних конфліктів. Традиційне розмежування «абсолютної» та «реальної» війни у К. фон Клаузевіца (Клаузевіц 2006, 45–56) потребує переосмислення через сучасні інтерпретації компонентів теорії справедливої війни, особливо в контексті оборонної війни України, де політичний *telos* (захист суверенітету) співвідноситься з моральними нормами ведення бойових дій (Kolybabiuk and Shcherbin 2025, 115).

Новизна дослідження полягає у синтезі стратегічної концепції К. фон Клаузевіца з телеологічною доктриною справедливої війни, що дозволяє комплексно оцінити російсько-українську війну як морально-зумовлений процес, спрямований на досягнення справедливого миру (*jus post bellum*).

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є розробка телеологічного підходу до аналізу справедливої війни через синтез стратегічної концепції К. фон Клаузевіца з доктриною *just war theory*. Запропонований підхід покликаний забезпечити комплексну морально-політичну оцінку сучасних воєнних конфліктів, зокрема російсько-української війни, як цілісного процесу від легітимації оборонних дій (*jus ad bellum*) і моральних обмежень ведення війни (*jus in bello*) до

принципів повоєнного врегулювання (*jus post bellum*).

Для реалізації поставленої мети передбачено вирішення трьох взаємопов'язаних завдань. По-перше, визначення телеологічних засад концепції війни у працях К. фон Клаузевіца як основи для моральної оцінки воєнного насильства. По-друге, реконструювання трикомпонентної структури доктрини справедливої війни у її класичних та сучасних інтерпретаціях. По-третє, обґрунтування можливості інтеграції стратегічної телеології К. фон Клаузевіца з етичними принципами та застосування запропонованого підходу до аналізу російсько-української війни як оборонного конфлікту з чітко визначеним морально-політичним *telos*.

Методологія дослідження

Філософський аналіз первинних текстів Клаузевіца та класичних праць з етики війни (Г. Горцій, М. Вальцер) реалізується у три етапи. Спочатку проводиться контекстуалізація ключових понять – *telos*, «абсолютної» та «реальної» війни. Далі ці категорії зіставляються з принципами справедливої війни *jus ad bellum*, *jus in bello* та *jus post bellum*. Нарешті реконструюється телеологічна логіка, що поєднує стратегічний та етичний виміри конфлікту.

Цей аналіз доповнюється порівняльним методом, який систематично зіставляє клаузевіцівську концепцію з сучасними теоріями (Б. Оренд, Х. Фроу). Порівняння структуровано за критеріями конвергенцій (політична природа насильства) та розбіжностей (стратегічна телеологія проти нормативної етики), що дозволяє виявити потенціал синтезу.

Нарешті, аплікаційний підхід переводить теоретичні висновки у практичний вимір через аналіз російсько-української війни (Dzhohora 2024; Shevtsov 2021). Він охоплює оцінку легітимності оборонних дій, аналіз воєнних злочинів та прогнозування принципів повоєнного врегулювання (ICRC 2024).

Результати дослідження

Аналіз первинних джерел К. фон Клаузевіца підтверджує телеологічну природу його концепції, де війна визначається як «продовження політики іншими засобами» (Клаузевіц 2006, 123). *Telos* – конкретна політична мета – стає одним із критеріїв

моральної пропорційності, дозволяючи розмежувати «абсолютну війну» (тотальне знищення) і «реальну війну» (обмеженої політичними завданнями) (Клаузевіц 2006, с. 89-92). Ця логіка створює нормативний горизонт, у якому насильство оцінюється через відповідність стратегічних засобів кінцевій меті, перегукуючись з принципом *justa causa* у Г. Гроція (Grocius 2015).

Порівняння з доктриною справедливої війни М. Вальцера та Б. Оренда виявляє конвергенцію: політична легітимність мети (*ius ad bellum*) співпадає з *telos* Клаузевіца. Напруга виникає у *ius in bello*, де стратегічна доцільність конфліктує з моральними обмеженнями – розрізненням комбатантів/цивільних та принципом пропорційності. М. Вальцер формулює шість критеріїв *ius ad bellum* (право на початок війни), які слугують морально-правовою перевіркою легітимності збройного конфлікту:

- справедлива причина (*just cause*) – наявність агресивних дій ворога чи серйозної загрози;
- правомірна мета (*right intention*) – щире прагнення не помсти, а відновлення справедливості;
- легітимний авторитет (*legitimate authority*) – рішення законної влади, а не приватних груп;
- останній засіб (*ultima ratio*) – вичерпання всіх мирних альтернатив;
- сподівання на успіх (*reasonable chance of success*) – реалістична перспектива досягнення мети;
- пропорційність (*proportionality*) – очікувані вигоди перевищують завдані шкоди (Walzer 2015, 107-123).

Ці критерії доповнює Б. Оренд принципами *ius post bellum* (правила після війни): пропорційне покарання агресора без надмірної жорстокості; компенсація жертвам – репарації та відшкодування завданих збитків; реконструкція – відновлення інфраструктури та демократичних інститутів окупованих територій для гарантії сталого миру (Orend 2006, 215–238).

Х. Фроу підкреслює етичний виклик цього балансу, доводячи, що традиційне розмежування *ius ad bellum* та *ius in bello* створює моральну ілюзію, де солдати несправедливої війни вважаються морально рівними комбатантам справедливої сторони. Авторка аргументує, що стратегічна доцільність (військова необхідність) не може автоматично виправдовувати насильство, якщо воно суперечить базовим правам людини – зокрема, праву на життя цивільних та навіть солдатів оборонної сторони. У контексті асиметричних конфліктів це призводить до парадоксу: телеологія К. фон Клаузевіца виправдовує ескалацію заради *telos*, але Х. Фроу демонструє, що будь-яке вбивство у несправедливій війні залишається морально неправильним, незалежно від наказів чи юридичних норм, вимагаючи індивідуальної відповідальності комбатанта (Frowe 2011, 156).

Українські дослідження адаптують ці принципи до гібридних конфліктів, поглиблюючи їхнє розуміння з урахуванням специфіки сучасних безпекових викликів. У постколоніальному контексті *ius ad bellum* сприймається як моральний імператив самозахисту від імперської агресії. Історико-філософський аналіз показує культурну тяглість від козацьких повстань до сучасної оборони, збагачуючи доктрину локальним виміром гідності (Kolybabiuk and Shcherbin 2025, 118–122)

Сучасні вітчизняні дослідники концептуалізують гібридну війну як онтологічний феномен, де військові, інформаційні та дипломатичні операції утворюють єдине поле боротьби за державне буття. Це вимагає телеологічної оцінки не лише танкових боїв, а й когнітивних операцій, де перемога визначається контролем над суспільною свідомістю (Бистрицький 2023, 82–85)

Особливу увагу приділено інформаційним операціям, де традиційний принцип розрізнення комбатантів/цивільних розмивається пропагандистськими атаками, що перетворюють мирне населення на об'єкт психологічної війни. Такий аналіз передбачає уточнення *ius in bello* новими етичними нормами, які враховують медійний та кібернетичний виміри конфлікту, де дезінформація функціонує як стратегічна зброя масового ураження.

Асиметричність сил у гібридних війнах ставить під сумнів класичну пропорційність: оборонна сторона змушена застосовувати неконвенційні методи для виживання, що виправдовується *telos*'ом захисту суверенітету, але потребує чітких моральних меж. Водночас трансформація *ius post bellum* у довготривалих конфліктах передбачає перехід від статичного повоєнного врегулювання до динамічного процесу безперервної реконструкції, де справедли-вий мир стає не кінцевим станом, а стратегічним процесом, що охоплює демобілізацію, репарації, деколонізацію свідомості та протидію реваншизму. «Етичний мир» передбачає не лише виведення військ, а й гарантії проти повторення агресії, інтегруючи *telos* К. фон Клаузевіца з гуманітарними принципами в концепт справедливого устрою.

Ці дослідження демонструють культурно-історичну специфіку української концепції справедливості, де право на опір агресору сприймається як моральний імператив, що інтегрує християнську етику захисту слабкого з політичними реаліями постколоніального контексту. Такий синтез збагачує телеологію К. фон Клаузевіца локальним виміром відповідальності, перетворюючи абстрактний *telos* на конкретний проект національного виживання та гідного миру.

У межах запропонованого телеологічного підходу сформовано інтегративну модель аналізу гібридних конфліктів, яка розв'язує класичну дихотомію стратегія-етика, підпорядковуючи тактичні засоби інформаційної війни легітимному *telos* – відновленню суверенітету як найвищій політичній меті.

Відповідність *jus ad bellum* легітимним політичним цілям (захист територіальної цілісності, протидія агресору) слугує первинним етичним критерієм законності конфлікту, що корелюється з тезою про війну як «продовження політики іншими засобами».

Етичні обмеження, запропоновані М. Вальцером та Дж. МакМаханом, трансформують ці обмеження у гібридних умовах, де інформаційна агресія – *deepfakes* про «біолабораторії», наративи «нацистів» – становить екзистенційну загрозу. *Jus post bellum* завершує телеологічний цикл, переосмислюючи клаузевіцьку перемогу як справедливий мир: не лише демілітаризація агресора, а й компенсація за когнітивне насильство, реконструкція інформаційного простору та деконструкція ворожих наративів (ICRC 2024).

Таким чином, запропонована модель не лише фіксує можливість синтезу стратегічного та етичного вимірів війни, а й формує операційну схему, де стратегічне планування підкоряється подвійному контролю – політичному *telos* та морально-правовим принципам справедливої війни, розширюючи доктрину інформаційним виміром сучасних конфліктів.

Обговорення

Запропонована інтегративна телеологічна модель аналізу гібридних конфліктів поєднує стратегічну доцільність із нормативними принципами справедливої війни. На відміну від класичних симетричних війн, гібридні конфлікти, що охоплюють інформаційний вплив, асиметричність сил і кібероперації, потребують динамічних етичних критеріїв, що враховують не лише танкові бої, а й боротьбу за суспільну свідомість. Така модель розширює аналітичні можливості традиційної доктрини справедливої війни, пропонуючи інструментарій для моральної оцінки оборонних дій у постколоніальних умовах.

Х. Фроу слушно критикує моральну рівність комбатантів несправедливої війни, доводячи, що стратегічна доцільність не виправдовує вбивств цивільних чи полонених, якщо вони порушують базові права людини (Frowe 2011, 156). Дж. МакМахан поглиблює цей аргумент, обґрунтовуючи моральну вину солдатів агресора за участь у несправедливому конфлікті, незалежно від виконання наказів (McMahon 2009, 12–15). С. Фабр у межах космополітичного підходу обмежує суверенітет держави універсальними правами, легітимізуючи превентивні кіберзаходи проти пропагандистських операцій, що систематично деморалізують оборонну сторону (Fabre 2012, 45–67).

У працях Б. Оренда компонент *jus post bellum* деталізується через принципи пропорційного покарання, компенсації жертвам і реконструкції, однак статичність цих норм ускладнює їх застосування до тривалих конфліктів (Orend 2006, 215–238). У межах запропонованої моделі *telos* війни осмислюється динамічно: він трансформується від військової перемоги до «етичного миру», що

передбачає гарантії недопущення реваншизму через демілітаризацію агресора та деколонізацію окупованих територій.

Українські дослідження надають емпіричну основу для теоретичного синтезу, адаптуючи його до постколоніальних реалій. С. Колибаб'юк та Л. Щербін історико-філософським аналізом простежують концепт справедливості як неперервну лінію від козацьких визвольних змагань до нинішньої оборони, трактуючи право на спротив як етичну необхідність, що поєднує християнський принцип захисту вразливих із прагматичними реаліями геополітики (Kolybabiuk and Shcherbin 2025, 118–122). Т. Ковальський демонструє еволюцію справедливої війни від кантівського ідеалізму XIX ст. до реалізму Клаузевіца, наголошуючи на стратегічній моральності асиметричного спротиву (Ковальський 2025, 93).

Репарації та деколонізація як ключові принципи *jus post bellum* акцентуються в роботі М. Требіна для постколоніальних демократій, де справедливий мир передбачає виведення військ та демонтаж імперських наративів (Trebin 2024, 183). М. Шевців фіксує культурно-філософську константу української рефлексії війни, де конфлікт сприймається як каталізатор національного самопізнання через осмислення історичної травми та етичних дилем насильства, збагачуючи синтез локальним виміром колективної пам'яті (Шевців 2016, 96–104).

Порівняно з пацифістськими концепціями І. Канта, модель визнає моральність сили за умови етичних обмежень, уникаючи утопізму «вічного миру». Суверенітет держави обґрунтовується у «війні всіх проти всіх» Т. Гоббса але не враховує універсальні гуманітарні норми, що обмежують абсолютну владу. Г. Арендт у праці «Про революцію» надає філософську основу для революційного опору тиранії, актуальну для постколоніального контексту, де агресія сприймається як порушення суспільного договору (Арендт, 2005).

Застосування до російсько-української війни розкриває практичний потенціал моделі через призму конкретних етичних та стратегічних критеріїв. Російська агресія створює *justa causa* – неспровокований напад на суверенну державу, що задовольняє первинний критерій легітимності за М. Вальцером. Вичерпання дипломатії – *ultima ratio* – підтверджено 8 роками переговорів (Мінськ-1, Мінськ-2, Нормандський формат) та пояснює перехід до силових методів. Оборонна мета відповідає принципу пропорційності, оскільки Україна не прагне окупації Росії, а лише відновлення територіальної цілісності.

Інформаційний терор РФ – фейки про «нацистів», «біолабораторії», «геноцид русскоговорящих» – порушує *jus in bello* через систематичне когнітивне насильство, що деморалізує цивільне населення та розмиває принцип розрізнення комбатантів/цивільних. Є. Бистрицький визначає це як онтологічну атаку на політичну реальність, де

пропаганда конструює «альтернативні правди». Такі операції потребують юридичного визнання інформаційних воєнних злочинів та нових санкцій за маніпулятивні кампанії, що провокують цивільні жертви (Bystrytskyi 2023, 82).

Jus post bellum вимагає деколонізації Криму та Донбасу як комплексного процесу: 1) відновлення української юрисдикції; 2) демонтаж російсько-мовної пропаганди через двомовну освіту; 3) репарації за зруйновану інфраструктуру. Цей підхід узгоджується з практикою Гаазького трибуналу (Югославія, Руанда), де повоєнне врегулювання включало люстрацію колаборантів та гарантії неповторення.

Емпірична верифікація *telos* у гібридних умовах ускладнена пропагандистським «туманом війни». Є. Бистрицький описує онтологічну кризу політичної реальності, де медіа-нарративи замінюють фактичну реальність, роблячи неможливим однозначне визначення справжніх намірів сторін (Bystrytskyi 2023, 82–85). О. Джигора аналізує етичні виклики інформаційних операцій у гібридній війні, акцентуючи потребу адаптації принципу пропорційності до дезінформаційних кампаній. Авторка виокремлює наступні ключові фактори: масштаб впливу на цивільне населення, свідомі інтенції маніпуляції свідомістю та фактична шкода – паніка, відмова від медичної допомоги чи хаотична евакуація. О. Джигора доводить, що російські нарративи перетинають етичну межу, стаючи формою когнітивного насильства, яке підлягає міжнародно-правовій кваліфікації як порушення *jus in bello* – систематичне деморалізування цивільних без військової необхідності (Dzhyhora 2024, 59–61).

Перспективи подальших досліджень охоплюють розробку комплексних етичних протоколів для автономних AI-дронів, систем контрпропаганди та кібероперацій. Це передбачає встановлення «червоних ліній» для алгоритмів: заборона летальних рішень без людського контролю (принцип «meaningful human control» НАТО), прозорість алгоритмів для аудиту та відповідальність розробників за непередбачені наслідки. Наприклад, етичні рамки для дронів, що розрізняють комбатантів/цивільних за супутниковими даними чи тепловізорами, або AI-фільтри *deepfakes* у контрпропаганді.

Другий перспективний напрямок – AI-аналітика ескалації, що прогнозує кризи через обробку гібридних даних: медіа-нарративи (NLP-аналіз тональності фейків), супутникові знімки (переміщення військ), соціальні мережі (емоційний фон населення). Такі системи AI-прогнозів, можуть виявляти аномалії: різкі тривожних слів у чатах чи зміну логістики за тижні до офіційних звітів, дозволяючи зробити превентивні дипломатичні кроки.

Ця трансформація робить етику війни реальним інструментом національної безпеки інформаційного століття, де абстрактні принципи (розрізнення, пропорційність) втілюються в алгоритмах з

людським наглядом. Глобальні виклики: регулювання AI у Женевських конвенціях, стандартизовані протоколи для контрпропаганди потребують міжнародного консенсусу, перетворюючи філософію війни на кібернетичну парадигму стійкості.

Висновки

Запропонована інтегративна модель створює інструментарій для морально-правового розрізнення оборонних дій від агресії в інформаційному просторі, де гібридні конфлікти стирають традиційні межі між фронтом і тилом. У цифровому середовищі російські нарративи про «нацистів», «біолабораторії» чи «геноцид» не лише деморалізують цивільне населення, а й перетворюють медіа на зброю масового психологічного ураження. Синтез клаузевіцького *telos* з принципами *jus ad bellum* та *jus in bello* встановлює чіткі критерії: легітимність оборонної мети, пропорційність інформаційних контрзаходів, відповідальність за когнітивне насильство, що спричиняє цивільні жертви.

Така модель дає змогу перевести моральну амбівалентність гібридних конфліктів у площину морально-правової оцінки, зокрема в ситуаціях, коли агресор позиціонує себе як «миротворець», а жертву подає як сторону, що нібито провокує ескалацію. Ці стандарти можуть бути застосовані як у міжнародно-правовому аналізі пропагандистських практик агресора, зокрема з урахуванням положень ст. 436 ККУ та норм міжнародного гуманітарного права, так і в операційному плануванні оборонних комунікацій через етичні протоколи контрпропаганди з принципами пропорційності та верифікації. У підсумку, вони гарантують етичну перевагу оборонцєв в інформаційній битві, де правда стає стратегічною зброєю.

Список література

1. Арендт Г. Про революцію / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2005. 640 с.
2. Бистрицький Є. До онтології війни: чому військові дії, а не мирні перевороти. Філософська думка. 2023. № 2. С. 74–98. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.074>.
3. Гроцій Г. Про право війни і миру / пер. з лат. Харків : Фоліо, 2015. 448 с.
4. Джигора О. М. Етика війни та мирного врегулювання. Філософія та управління. 2024. № 1. С. 55–63. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.07>.
5. Клаузевіц К. фон. Про війну / пер. з нім. Київ : Видавництво «Військова академія», 2006. 560 с.
6. Колибаб'юк С. П., Щербін Л. В. Філософія війни з погляду української історіографії. Вісник науки та освіти. 2025. № 6 (36). С. 1425–1439. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1425-1439](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1425-1439).
7. Ковальський Т. Ключові особливості розуміння концепту «справедлива війна» у філософії XIX ст. Наукові записки НаУОА. Серія «Філософія». 2025. № 29. С. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.25264/2312-7112-2025-29-90-95>.
8. Локк Дж. Два трактати про врядування / пер. з англ. Київ : Темпора, 2016. 320 с.
9. Шевців М. Б. Історико-філософська рефлексія війни. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. Вип. 2. С. 96–104.
10. Шевцов О. В. Військово-теоретичні аспекти трактування війни на основі теорії Карла фон Клаузевіца. Вісник НА ДПСУ. 2021. № 3. С. 1–15.

11. Требін М. П. Концепція справедливої війни. Філософія у сучасному світі : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22–24 листопада 2024 р.). Харків, 2024. С. 181–185.
12. Fabre C. *Cosmopolitan War*. Oxford : Oxford University Press, 2012. 328 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199551072.001.0001>.
13. Frowe H. *The Ethics of War and Peace: An Introduction*. London : Routledge, 2011. 288 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203808404>.
14. ICRC. *Jus ad bellum and jus in bello*. Geneva : International Committee of the Red Cross, 2024. URL: <https://www.icrc.org/en/document/jus-ad-bellum-jus-in-bello>.
15. McMahan J. *Killing in War*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 400 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199548668.001.0001>.
16. Orend B. *The Morality of War*. Peterborough : Broadview Press, 2006. 512 p. DOI: <https://doi.org/10.3138/9781551116698>.
17. Walzer M. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. 5th ed. New York : Basic Books, 2015. 416 p.

References

1. Arendt, Hannah. 2005. *Pro revoliutsiiu* [On Revolution]. Kyiv: Dukh i Litera.
2. Bystrytskyi, Yevhen. 2023. "Do ontologii viiny: chomu viiskovi dii, a ne myrni peremovyni" ["Towards the Ontology of War: Why Military Actions, Not Peace Negotiations"]. *Filosofska dumka* [Philosophical Thought] 2: 74–98. <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.074>.
3. Grotius, Hugo. 2015. *Pro pravo viiny i myru* [On the Law of War and Peace]. Kharkiv: Folio.
4. Dzhyhora, Olha. 2024. "Etyka viiny ta myrnoho vrehuliuvannia" ["Ethics of War and Peace Settlement"]. *Filosofia ta upravlinnia* [Philosophy and Management] 1: 55–63. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.07>.
5. Clausewitz, Carl von. 2006. *Pro viinu* [On War]. Kyiv: Vydavnytstvo "Viiskova akademiia".
6. Kolybabiuk, Svitlana, and Liliia Shcherbin. 2025. "Filosofia viiny z pohliadu ukrainskoi istoriografii" ["Philosophy of War from the Perspective of Ukrainian Historiography"]. *Visnyk nauky ta osvity* [Bulletin of Science and Education] 6 (36): 1425–1439. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1425-1439](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1425-1439).

7. Kovalskyi, Taras. 2025. "Kliuchovi osoblyvosti rozuminnia kontseptu 'spravedlyva viina' u filosofii XIX st." ["Key Features of Understanding the Concept of 'Just War' in Nineteenth-Century Philosophy"]. *Naukovi zapysky NaUOA. Seriiia 'Filosofia'* [Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philosophy] 29: 90–95. <https://doi.org/10.25264/2312-7112-2025-29-90-95>.
8. Locke, John. 2016. *Dva traktaty pro vriaduvannia* [Two Treatises of Government]. Kyiv: Tempora.
9. Shevtsiv, Mykhailo. 2016. "Istoryko-filosofska refleksiiia viiny" ["Historical and Philosophical Reflection on War"]. *Naukovi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna* [Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series] 2: 96–104.
10. Shevtsov, O. V. 2021. "Viiskovo-teoretychni aspekty traktuvannia viiny na osnovi teorii Karla fon Klauzevitsa" ["Military-Theoretical Aspects of Interpreting War Based on Carl von Clausewitz's Theory"]. *Visnyk NA DPSU* [Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine] 3: 1–15.
11. Trebin, Mykhailo. 2024. "Kontseptsiiia spravedlyvoi viiny" ["The Concept of Just War"]. In *Filosofia u suchasnomu sviti: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Philosophy in the Modern World: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference], Kharkiv, November 22–24, 2024, 181–185. Kharkiv.
12. Fabre, Cécile. 2012. *Cosmopolitan War*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199551072.001.0001>.
13. Frowe, Helen. 2011. *The Ethics of War and Peace: An Introduction*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203808404>.
14. ICRC. 2024. "Jus ad Bellum and Jus in Bello." Geneva: International Committee of the Red Cross. <https://www.icrc.org/en/document/jus-ad-bellum-jus-in-bello>.
15. McMahan, Jeff. 2009. *Killing in War*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199548668.001.0001>.
16. Orend, Brian. 2006. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press. <https://doi.org/10.3138/9781551116698>.
17. Walzer, Michael. 2015. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. 5th ed. New York: Basic Books.

Pavlo Vaksiutenko

JUST WAR: A TELEOLOGICAL APPROACH AND THE STRATEGIC CONSIDERATIONS OF CARL VON CLAUSEWITZ

Introduction. The article examines the possibility of integrating Carl von Clausewitz's teleological conception of war with the normative principles of just war theory under the conditions of contemporary hybrid warfare. Particular attention is paid to information aggression and to the ethical challenges arising from informational influence on civilian populations. **The aim and tasks.** The aim of the study is to develop a teleological approach to just war theory by synthesizing Clausewitz's strategic conception of war with the doctrines of *jus ad bellum*, *jus in bello*, and *jus post bellum*. The tasks include clarifying the teleological foundations of war in Clausewitz's philosophy, analysing the ethical criteria of just war theory in relation to hybrid warfare, and determining the moral and legal limits of informational and cognitive influence in the context of the Russo-Ukrainian war. **Research methods** include philosophical analysis, comparative analysis of classical and contemporary theories of war, elements of international humanitarian law analysis, and case-oriented examination of informational aggression within hybrid conflict. **Research results.** The study demonstrates that Clausewitz's conception of war as the continuation of politics by other means provides a teleological basis for evaluating the legitimacy, proportionality, and political purpose of military actions. The integration of strategic teleology with just war theory extends ethical analysis to informational and cognitive dimensions of warfare. The proposed approach establishes criteria for distinguishing legitimate defensive informational actions from aggressive disinformation practices, including proportionality, political legitimacy, verifiability of information, and responsibility for civilian harm caused by manipulative informational influence. The risks of AI-mediated information warfare are also outlined. **Discussion.** The results indicate that hybrid warfare transforms the classical boundaries between military and non-military forms of conflict. Compared with traditional just war theory, the proposed approach expands ethical analysis toward informational violence and digital forms of aggression. **Conclusions.** The synthesis of Clausewitzian teleology and just war theory provides a productive philosophical framework for analysing hybrid warfare in the digital age. The proposed approach makes it possible to interpret informational aggression within broader ethical and political categories of contemporary armed conflict and contributes to the philosophical analysis of defensive actions in informational warfare.

Keywords: *just war theory, Clausewitz, hybrid warfare, information aggression, AI ethics, jus ad bellum, jus in bello.*

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026